

Культура 10

05-18-2024

Тиждень #31

Лекція 14:

Сучасна українська графіка
(початок – прозїрки 49)

Завдання (з книжки *Українська Культура II*):

Прочитати:

Книжка «Культура II»

Лекція 14:

Сучасна українська графіка
ст. 73-76

Лекція 18:

Друк та видавництво в Україні
ст. 90-93

Виконати:

Докінчити всі завдання і залеглості та переслати учителеві до наступної суботи. Дуже прошу пересилати у форматі PDF, або вислати через Google Docs.

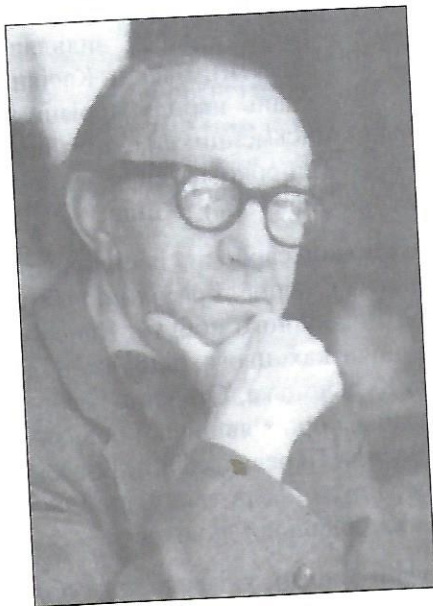
СУЧАСНА УКРАЇНЬСКА ГРАФІКА

Творчість Ю. Нарбути і В. Кричевського сприяла великому піднесенню української графіки у 1920-30-их роках. Ряд українських малярів зацікавився графікою, включаючи її до кола своєї мистецької діяльності. Багатьом із них вдалося в царині графіки проявити велику оригінальність. Разом із тим виникли і стилістичні угруповання.

Група графіків, близька до Михайла Бойчука, творила в стилі народних сільських мистців, де зображення подавалось ясно і безпосередньо. До цього кола належали: Софія Налепинська (жінка Бойчука), Іван Падалка, Василь Седляр, Олена Сахновська та інші, більшість з яких більшовики знищили у 1930-их роках. Інша група брала за основу візантійську іконографію. Це — мистці Михайло Осінчук, Ярослава Музика, Петро Холодний (старший), Василь Дядинюк та інші графіки, які головню жили на Західній Україні.

Ще інший напрямок сформувався під впливом найновіших західноєвропейських течій — кубізму, футуризму, експресіонізму тощо. До цього гурту входили Павло Ковжун, Лев Гец, Іван Іванець та інші. Більшість українських графіків намагалась поєднувати елементи традиційного українського мистецтва з модернізмом. Багато з них досягнули високої технічної майстерності.

Окреме місце у розвитку української графіки відіграла творчість графіків на Західній Україні, що у 1920-30-их роках перебувала поза ССРСР.

Едвард Козак..

Українська графіка змогла там піднятися до високого рівня та урізноманітнити шляхи свого розвитку. Хоч серед графіків Західної України панувала велика різноманітність стилів, їх об'єднувало спільне намагання знайти українську форму мистецького вислову. Цю особливість відмічали й чужинецькі рецензенти виставок української графіки, що відбувалися по різних містах Західної Європи.

Провідними графіками тих років на Західній Україні були: Роберт Лісовський (учень Ю. Нарбути), Святослав Гординський, Едвард Козак (знаменитий карикатурист), Микола Бутович, Ярослава Музика, Олена Кульчицька, Петро Холодний (старший), Ніль Хасевич (згодом ілюстратор підпільних публікацій УПА) та інші. Ма-

Едвард Козак. Лис Микита.

тому що придушував їх порив розвинути власний індивідуальний стиль. Чимало талановитих графіків були змушені віддати свій талант тиранічній системі, яка давала опіку тим, хто їй служив. Найвидатнішими графіками того періоду були: Анатолій Петрицький (який у ранніх творах виявляв порив до модернізму, але згодом був змушений це закинути), Василь Касіян (створив кілька серій гравюр з зображеннями страждань народу в різних періодах історії та ілюстрації до творів українських письменників), Михайло Дерегус, Гаврило Пустовійт, Олександр Данченко (широко поширювались його серії графічних портретів провідників народних повстань) та інші.

У 1960-их роках, з розширенням меж мистецької свободи, посилилось тяжіння до народних джерел, які були заборонені за Сталіна. Графіки почали сміливіше творити на теми з української історії і народного побуту. Наново відкрили Нарбута. Значну роль відіграли на початках цього відродження львівські графіки старшого покоління — Олена Кульчицька, Степанія Гебус-Баранецька, Софія Караффа-Корбут, Іван Крислач. Скоро з'явилися і нові таланти — Георгій Якутович, Іван Остафійчук, Василь Перевальський, Богдан Сорока та інші. Згодом деякі з них зазнали переслідування та тиску, щоб укластися в рамки соцреалізму і зменшити прояви національної духовости.

У діаспорі продовжували працювати у графіці мистці, які виявили себе ще до Другої світової війни — Гординський, Козак, Осінчук, Бутович. Заблиснули і нові графіки, з яких дехто здобув і міжнародну славу: Яків Гніз-

буть найбільш творчим у графіці був серед них ПAVЛЮ КОВЖУН, який надихнув до праці в графіці низку молодих малярів. Він був майстром книжкової графіки та плякату. Його рання творчість розвивалась під впливом модерних стилів кубізму, футуризму та конструктивізму, але згодом Ковжун став зближуватись до Нарбута, який черпав із скарбниці давньої української книжкової графіки.

УКРАЇНСЬКА ГРАФІКА В СССР ВІД 1930-их РОКІВ

З початку 1930-их років обов'язковим став соцреалізм з його пропагандою комунізму. Він шкідливо відбився на творчості українських мистців,

довський (в американських та французьких колах), Галина Мазепа (у Венесуелі), Мирон Левицький, Тирс Венгринович та інші.

Пояснення слів

безпосередньо — directly, unpretentiously
піднесення — uplifting, enthusiasm

діяльність — activity
придушити — suppress

Закріплення

1. Опишіть напрями розвитку української графіки в 1920-их і 30-их роках.
2. Назвіть трьох видатних українських графіків ХХ-го століття і загально характеризуйте творчий стиль кожного з них.
3. Які обмеження ставила советська влада розвиткові української графіки?
4. Що на вашу думку творить українську форму мистецького вислову, яку українські мистці змагаються втілити у своїх творах?

Дослідження

Знайдіть і впишіть такі інформації про одного сучасного українського графіка.

- а. Ім'я:
- б. Дати народження і смерті:
- в. Де жив і працював (в яких містах чи частині України або країнах світу):
- г. Цікаві інформації про життя і його долю:
- г. Форми графіки, в яких працював мистець:
- д. Що можна сказати про стиль цього графіка?
- е. Основна тематика його/її графічних творів:
- е. Література, з якої ці інформації взяті:

Творче домашнє завдання

Карикатура — це зображення особи або предмета з навмисним перебільшенням їхніх окремих рис. З нею тісно зв'язаний елемент гумору й сатири.

На цій сторінці подані карикатури Едварда Козака. На них зображені різні типи української людини. Уважно перегляньте ці карикатури та опишіть своїми словами, що ви думаєте Е. Козак хоче сказати про українську людину у кожній з них.

Поюція (співачи)

Жива газета.

Філософи.

Ярмаркові.

ДРУК ТА ВИДАВНИЦТВО КНИГ

ПОЧАТКИ ДРУКАРСТВА В УКРАЇНІ

Друкування книжок почалося у 1440-их роках у Німеччині. Перші книжки, написані слов'янським кириличним письмом, видрукував у 1491 р. німецький друкар Швайпольт Фіоль у місті Кракові (Польща), де тоді жило багато українців. Але вкортці римо-католицька інквізиція заборонила видавати книжки слов'янським письмом.

*Л. Тарасевич, Нестор Літописець.
Мідьорит, 1702.*

Першу в Україні книгу — **Апостол**, надрукував у Львові в 1574 р. друкар Іван Федорович. Федорович був втікачем з Москви, звідки його вигнали за "диявольське діло". Потім Федорович пішов на службу до князя Константина Острозького і там видрукував відому **Острозьку Біблію**. Друкарні в ті часи були важливими культурно-освітніми установами. Ними керували високо-освічені люди. У XVII-XVIII ст. найбільшою друкарнею в Україні була друкарня при Печерській Лаврі у Києві. Її видання відзначалися добрим технічним виконанням, тому високо цінилися й ширилися по всіх слов'янських землях. Другим важливим видавничим центром у XVIII ст. була Почаївська Лавра на Волині.

Українське друкарство не мало можливостей розвиватися вільно, бо йому постійно ставили перешкоди всякі окупанти. Найбільше перешкоджав царсько-російський уряд. Коли тільки українську православну церкву підпорядковано у 1686 р. московському патріярхові, встановлено цензуру книг, виданих в Україні. У 1720 р. Цар Петро I видав указ (декрет) друкувати книги тільки за московськими нормами. Циркуляр (директива) міністра Валуєва з 1863 р. забороняв друкувати шкільні підручники і наукові твори українською мовою, а Емський указ з 1876 р. забороняв видавати що-небудь ори-

Апостол. Перша книга надрукована в Україні, 1574 р.

гінальні твори й переклади) українською мовою. Постійно шкодила цензура в Петербурзі, куди треба було пересилати рукописи, щоб отримати дозвіл на друк. Там вони роками лежали і кінець-кінцем або не бачили світу або виходили з багатьма змінами.

У Галичині, що з кінця XVIII ст. перебувала в складі австрійської імперії, не було урядових заборон українського друку. Але впродовж майже пів століття галицькі українці мусіли переборювати труднощі, створені впливовими польськими урядовцями, які старалися спинити розвиток українського життя. Після Емського указу головним українським видавничим центром був Львів.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ у ХХ ст.

В часі української державности 1917-21 рр. появилось багато українських видавництв, які видали велике число книжок, часто в кількості тисяч примірників. Коли більшовики окупували Україну вони закрили всі приватні видавництва, і відтоді тільки держава мала право будь-що видавати. Зaproваджено строгу цензуру, яка забороняла згадувати цілий ряд тем, імен і подій. Велика частина видань були пропагандивного характеру.

В часі т.зв. "українізації" 1920-их років значно зросло число виданих українською мовою книжок: літературні твори, наукові книжки, підручники, словники і т.д. Цей процес припинено в 1933 р. і відразу був великий спад в числі українських книжок.

У Західній Україні, в період 1920-их та 30-их роках під Польшею, діяли приватні видавці та видавництва організацій "Провісті", "Рідної Школи", Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ) і т. д.

Від 1930-их років уся видавнича справа в советській Україні була підпорядкована адміністративним органам в Москві, що дбали не так про справжній розвиток української книжки, як про створення враження такого розвит-

ку (тільки час від часу появлялись дійсно вартісні книжки). Щоправда, функціонувала досить широка мережа видавництв, що спеціалізувались у певних ділянках: "Дніпро" і "Радянський Письменник" видавали літературні твори, "Молодь" та "Веселка" — книжки для дітей і юнацтва, "Радянська Школа" — шкільні підручники, "Наукова Думка" — наукові твори, "Мистецтво" — книжки на мистецькі теми, "Музична Україна" — музичну творчість, "Техніка" — книжки на технічні теми, "Здоров'я" — книжки на тему медицини і здоров'я, "Політвидав України" — політична пропаганда і т. д.

Щойно після проголошення незалежності у 1991 р. постали приватні, незалежні видавництва. Відтоді появилася багато цінних книжок, чимало з них на високому технічному рівні — з кольоровими ілюстраціями, на добром папері тощо. Але в більшості вони виходять дуже малим тиражем. На перешкоді розвитку української книжки стоять відсутність державної підтримки української книги і політика оподаткування українських книжок, що знижує спроможність української книжки конкурувати з набагато дешевшою книжкою з Росії.

У діяспорі видавничу діяльність провадять або провадили приватні особи та різні наукові, політичні, релігійні, молодечі і т. д. організації. Українська діяспора спромоглася видати подивугідне число книжок, що його за той період не дорівняє мабуть жодна інша етнічна діяспора.

Пояснення слів

видавництво — publishing house
кириличне письмо — Cyrillic script
мережа — network
примірник — copy

ділянка — field
конкурувати — to compete
оподаткування — taxation
установа — institution

Завдання

1. Коли взагалі почали друкувати книжки? Хто і де почав вперше друкувати книжки?
2. Хто був першим друкарем в Україні? Звідки він походив і як опинився він в Україні?
3. Де і коли появилася перша надрукована в Україні книга?
4. Де в Україні були центри друкарства в XVI-XVII століттях?
5. Чому книги, друковані в XVI-XVIII століттях, часто ціняться не тільки як історичні пам'ятки, але й як твори мистецтва?
6. Чому українське друкарство не могло розвиватися вільно у нових часах?
7. Де друкувалися книжки після заборони друку українською мовою? Яке місто стало тоді головним видавничим центром?
8. Які обмеження у видавництві книжок існували за часів большевицької окупації України?

9. Нижче є подані роки, в яких були винесені розпорядження (декрети) про обмеження друку українських книжок в царській російській імперії. Опишіть обмеження за кожним роком, що є тут поданий.

- а) 1686 р. б) 1720 р. в) 1863 р. г) 1876 р.

10. Чому, ви думаєте, царська російська влада створювала такі суворі обмеження на видавництво українських книжок?

Вправа

Вказівка: У цій вправі ви маєте завдання зробити бібліографічну нотатку для трьох родів джерел — книжки, розділу в енциклопедії та статті в журналі. Нижче є подані зразки для таких бібліографічних нотаток.

КНИЖКА:

Прізвище автора, ім'я. Заголовок книжки. Місто, в якому книжка видана: назва видавництва, рік видання.

Приклад:

Шевченко, Тарас. *Кобзар*. Вінніпег, Канада: Клуб Приятелів української книжки, 1960.

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА ДОВІДКА:

Енциклопедія Українознавства, загальна частина, том 3, розділ "Видавництва", ст. 972-981. Мюнхен: Наукове Товариство ім. Шевченка, 1949.

СТАТТЯ В ЖУРНАЛІ:

Братко-Кутинський, О. "Національні Інсигнії", *Пам'ятки України*, XXVI, 1-2, 1994, ст. 11-14.

1. Книжка:
2. Енциклопедична довідка:
3. Стаття з журналу: